

בבא בתרא קמה

משה שווערד

1. דבר יעקב מסכת בבא בתרא דף קמה עמוד א

א] יכולה היא שתאמר תנו לי בעלי ואשמח עמו - מבואר בגמ' שאפ' במקום שנהגו להחזיר יכולה לטעון תנו לי בעלי. ומקשים הראשונים [רמב"ן, ר"ן, רשב"א, ריטב"א ונ"י] דקיי"ל [ב"מ עד א] דמנהג מבטל דין, וא"כ אף אם הדין עמה וטענתה נכונה מ"מ כיון שנהגו להחזיר מבטל המנהג את הדין.

א. הרמב"ן, הר"ן והרשב"א מביאים יש מתרצים דהא"נ אם יש מנהג להחזיר מבטל המנהג את הדין, אבל כוונת הברייתא שגם בסתם הוי כנהגו להחזיר, ורק היכא דנהגו שלא להחזיר א"צ להחזיר, ולכן פריך דבסתמא איכא טענה תנו לי בעלי ואשמח בו.

ב. הרמב"ן, הר"ן, הריטב"א והנ"י מתרצים דכאן לא היה מנהג ע"פ ז' טובי העיר, אלא מנהג שנהגו אנשים מעצמם, ומנהג כזה אינו מבטל דין.

ג. הרשב"א מתירץ שתולים שהמנהג היה בטעות, שבאמת המנהג המקורי היה להחזיר כשמתה היא, אלא שטעו ונהגו את"כ להחזיר גם כשמת הוא, אף על פי שלא היה כן מעיקר המנהג.

2. דבר יעקב מסכת בבא בתרא דף קמה עמוד א

ב] הכא נמי נימא תנו לי שושביני ואשמח בו - מקשה הריטב"א למה לי למפרך משום תנו לי שושביני, ליפרוך בפשיטות דשושבינות אינה נגבית אלא בעונתה דהיינו בזמן שנכנס לחופה, וכאן שמת לא הגיע הזמן, וכן מקשה הקו"ש [אות תקד].

[1] הריטב"א והקו"ש מתרצים דגם המקשן ידע דמיררי שנכנס לחופה ולא הספיק לשמוח עמו עד שמת, וכיון שנכנס לחופה הוי הגיע הזמן, ולכך פריך מצד תנו לי שושביני ואשמח בו.

[2] עוד תירץ הריטב"א דהיכא דמת ס"ד שעכשיו הגיע הזמן להפרע, דכיון שאינו יכול להחזיר בזמן חופתו חייב לפרוע כעת.

[3] האילת השחר [קמ"ד ב] תירץ ע"פ הרשב"א ש"מבואר ברשב"א דהא דאין נגבית אלא בעונתה זה משום שמא ימות המשלח, ויכול זה שקיבל לטעון תנו לי שושביני ואשמח בו, וא"כ היינו הך דזו באמת קושית הגמ' בגלל טענת תנו לי שושביני לא הגיע זמנו.

3. שערים מצויינים בהלכה

דף קמה. בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה. איתא במס' כתובות (י). חכמים תיקנו לבנות ישראל לבתולה מאתים. וכתבו שם התוס', דסתמא דהש"ס כן הוא, אלא שנהגו לכתוב בהכתובה כסף וזוי מאתן דחזי ליכי מדאורייתא, ואומר ר"ת דסמכין ארשב"ג דאמר שם (ק'): כתובה דאורייתא. וברמב"ם (אישות פ"י ה"ז) כתב וחכמים תיקנו כתובה לאשה כר' [אמנם ע"י ברמב"ם (אישות פ"י ב ה"ב) שכתב דכתובה דאורייתא, ועיי"ש מש"כ במ"מ]. וכן ברא"ש במס' כתובות (פ"א סי' ט) הוכיח בכמה ראיות דכתובה דרבנן. וכ"כ הר"ן שם, ומה שכותבין כסף וזוי דחזי ליכי מדאורייתא, פירושו שנותנים משקלים האמורים בתורה. ועי' בשו"ע (אהע"ז סי' סו ס"ו).

והא דתיקנו דוקא מאתים זוז, כבר פירשנו כמ"פ [ועי' נמי בדברינו לעיל קלט: ד"ה כדי שיוזנו] עפ"מ ש"כ הר"ש במס' פאה (פ"ח מ"ח) אהא דתנן מי שיש לו מאתים זוז לא יטול לקט שכחה ופאה, דשיערו חכמים דזה שיעור להוצאת מזונות ומלבושים למשך שנה, וא"כ לפ"ז ה"נ י"ל דתיקנו שיתן לה מאתים זוז, כדי שתהא לה מספיק כסף להוצאותיה למשך שנה ראשונה, לאחר שגירשה, ולפ"ז צ"ל דשיעור כתובה בומנינו תלוי לפי חשבון הוצאותיה, וכל מדינה ומדינה תלוי לפי חשבוניה.

4. תוספות מסכת בבא בתרא דף קמה עמוד א ד"ה ורבי יהודה

ורבי יהודה הנשיא אומר באמת אמרו מקום שנהגו להחזיר קדושין כו' - ל"ג הכא קדושין דלקמן מוקי לה בסבלונות.

5. שערים מצויינים בהלכה

מקום שנהגו להחזיר מחזירין. כתבו הריטב"א והנמוק"י, דהא דקי"ל במס' כ"מ (עד.) מנהג מבטל הלכה, שהנכון היא שכל מנהג שהוא בתנאי בני העיר מבטל הלכה גמורה, ככל תנאי שבממון שהוא קיים, אבל מנהג סתם אינו מבטל דין גמור אלא בדבר שהוא רופף. ועי' כזה בירושלמי יבמות (פ"ז ה"ב) כל מקום שהלכה רופפת הלך אחר המנהג. ובענינים אלו

6. שערים מצויינים בהלכה

והכא בקידושין לטיבועין ניתנו. פי' לטיבועין מלשון (בשלח טו-ד) "טבעו בים סוף", כלומר שנפלו לים והן אבודין לעולם, ולא יחזרו לו.

7. דבר יעקב מסכת בבא בתרא דף קמה עמוד א

ד] והכא בקידושין לטיבועין ניתנו קמילגי וכו' והא מקום שנהגו להחזיר מחזירין קתני - ר' יונה מקשה למה פריך רק על ר' יהודה הנשיא ולא פריך על רבי נתן שסובר לאו לטיבועין ניתנו, ולמה קאמר מקום שנהגו שלא להחזיר א"צ להחזיר. ולכאורה קשה לפי הס"ד במה פליגי ר"י הנשיא ור' נתן, הרי שניהם חילקו בין נהגו ללא נהגו. ומדברי ר' גרשום משמע שזה בכלל קושית הגמ'.

ר' יונה מתרץ שבדברי ר' נתן י"ל הא דס"ל קידושין לאו לטיבועין ניתנו, זה מעיקר הדין אבל אם נהגו שלא להחזיר הולכים אחר המנהג, ובכה"ג הקידושין לטיבועין ניתנו, אבל לפי ר"י הנשיא שסובר לטיבועין ניתנו, מה מהני שנהגו להחזיר, הרי הדין הוא שלטיבועין ניתנו וא"כ המקדש כבר התיאש מכסף הקידושין. [וא"ת כיון שנהגו להחזיר ומנהג נעשה דין, שוב אפשר לחייב להחזיר ולכן אינו מתיאש. וי"ל דס"ל כמו הרמב"ן והר"ן שלא היה מנהג ע"פ תקנת ז' טובי העיר אלא מנהג שנהגו מעצמם]...

וכתב ר' יונה דיוצא לפי התירוצ, שר"י הנשיא קאמר לענין סבלונות שתלוי במנהג, לענין קידושין לטיבועין ניתנו וא"צ להחזיר. ולפי ר"נ קידושין תלוי במנהג, ולכן ר"י הנשיא לא הזכיר קידושין [כמש"כ תד"ה ורבי] דמיירי בסבלונות ור"נ הזכיר קידושין. אבל מדברי ר' גרשום מבואר דלמסקנה לר"נ תמיד קידושין לאו לטיבועין ניתנו וחייב להחזיר, ולפי ר"י הנשיא תמיד קידושין לטיבועין ניתנו, [וע"ש איך מפרש בלשון הברייטא].

8. דבר יעקב מסכת בבא בתרא דף קמה עמוד א

ה] קידושין לאו לטיבועין ניתנו - היינו שנתן קידושין בתנאי שיבואו לידי נישואין. ומקשים השער"י [שער ב סו"פ יד] והקו"ש [אות תקלג] דא"כ אם מתה יתבטלו הקידושין למפרע, ואין לומר דא"נ בטל למפרע, שהרי חזינן בגמ' שאסור באחותה היכא שהאשה הדרה בה.

א. הקו"ש מתרץ דאינה מחזירה פרוטה כדי שהקדושין לא יתבטלו. וכבר כתב כן הריטב"א דרך מה שיותר מפרוטה ניתן ע"מ להחזיר אם לא יהיה נישואין, אבל שוה פרוטה נתן בכל ענין ולכן הוי ודאי מקודשת.

ב. הרשב"א חולק וסובר שכל הכסף קידושין חוזרים, דאם פרוטה אינה חוזרת היאך יטעו לומר קידושין תופסים באחותה, הרי רואים שאינה מחזירה הכל. ומקשה הרשב"א אם כל הכסף קידושין חוזרים במה מקודשת ולמה אסורה באחותה. ותירץ שמקודשת בההיא הנאה שנתן לה ממון והוי שלה עד שחוזרת בה.

האילת השחר מקשה כיון שבזמן קידושין האשה לא התכוונה להתקדש בההיא הנאה, למה הוי מקודשת. ולכאורה תלוי במחלוקת [קידו' מח ב] האם מלוה ופרוטה דעתה אפרוטה].

ג. השער"י מתיר דנתן כסף קידושין בתור מתנה מוחלטת אם יהיה נישואין, ובתור מתנה ע"מ להחזיר אם תמות, וגם אם תמות הוי קידושין עד שתמות. אלא דלפ"ז יוצא שאם הכסף קידושין לא יחזרו יתבטלו הקידושין למפרע.

ד. החזו"א [אה"ע סימן סב - א] מבאר דהוי קידושין גמורים בלי תנאי, אלא שהאשה התחייבה שאם לא יהיו נישואין היא חייבת להחזיר הכסף. ומקשה החזו"א במאי חלה התחייבות זו. ותירץ דכסף קידושין הוי גם חיוב שיעבוד, שהתחייבה בקנין כסף להשיב הכסף אם לא יהיו נישואין. עוד תירץ החזו"א שהיתה תקנה של חכמים קדמונים שהיא צריכה להחזיר הכסף.

9. שערים מצויינים בהלכה

והדר ביה הוא, מוהרי הדרי קדושי לא הדרי. כתב בתשו' הריב"ש (סי' שא) בחתן הנותן סבלונות תכשיטי כסף וזהב לכלה להתנאות בהן, בין שנתנו בשעת נישואין, בין קודם לכן בעודה ארוסה, אין זה מתנה גמורה, ואע"פ ששולח ומכריז זה נותן החתן לכלה, אין הכוונה למתנה גמורה, דהא קי"ל אפי' הדר ביה הוא מוהרי הדרי, והטעם משום דלאו למתנה גמורה איכוין אלא להתנאות בהן, ובדבר של מאכל ומשתה דעתו למתנה גמורה, כל שלא תחזיר בו איהי, וכן מבואר ברמב"ם (זכיה פ"ו הכ"א), ואין לומר שזה דוקא בעודה ארוסה ולא נתקיימו הנישואין, אבל כשנתקיימו

הדר ביה איהו לא הדרי. ועי' בב"י (אהע"ז סי' נ) שהביא בשם תשו' הרשב"א (ח"ג סי' צו) דירדו חכמים לסוף דעתן של בריות, שהשולח לבית חמיו, לא על דעת ליתן לחלוטין ולטיבועין הוא שולח, אלא משום אחתוני, ודעתו שישבו לו מבית חמיו עם אשתו, שעל דעת לכונסה שלחם.

10. ריטב"א על בבא בתרא דף קמה/א

אמר רב פפא וכו' שמא יאמרו קידושין תופסין באחותה. פ' ואילו בא אחר וקידשה אחריו היו אומרים שאינם קידושין ונמצאת אשת איש יוצאה בלא גט, והא דלא נקט שמא יבא לבעול אחותה משום דלאו ברשיעי עסקינן שראה שנתן לה גט ויבעול אחותה:

11. ריטב"א על בבא בתרא דף קמה/א

דאיכא דשמע בהא ולא שמע בהא. וא"ת והלא הוא עצמו נתן גט ואיך יחזור ויקדש אחותה, וי"ל דדילמא לא חייש ויקדש אותה והעולם שראו חזרת קידושין ולא ראו הגט יטעו בדבר, ועוד דקידושין תופסין באחותה לאו דווקא וחדא מינייהו נקט דהא איכא נמי שיאמרו דקידושין תופסין בה לקרוביו ואותם הקרובים יודעים בהא ולא ידעי בהא:

12. שערים מצויינים בהלכה

והא דרב אשי בדותא היא. כזה מצינו בכמה מקומות בש"ס, וכבר כתבו המפרשים דאע"ג דרב אשי סידר הש"ס, מ"מ הוסיפו כמה דברים אחר דורו. ועי' במסורת הש"ס במס' פסחים (יא.) דבכמה מקומות איתא הלשון בדותא בדל"ת, אמנם בכמה מקומות מצינו ברותא ברי"ש, והביא בשם הערוך (ערך בר) שפירש, דבמקום שטעו חכמים ולא דיברו כהלכה, לא רצו לגנותם ולומר טעו, אלא אמרו ברותא, כלומר דעת חיצונית היא ועי'

13. ריטב"א על בבא בתרא דף קמה/א

וחוזרת בעונתה. פ"י שאינו יכול לתובעו קודם לכן וגם אם רצה (זו) [זה] שלא לקבל ממנו קודם לכן הרשות בידו, דהא נמי כמלוה היא והוה ליה כהלואה לו ביישוב ורצה להחזיר לו במדבר (ב"ק ק"ח א'), והא דלא קאמר ואינה חוזרת אלא בעונתה אידי דנקט בלשון עשה דניגבית בב"ד נקט חוזרת בעונתה, ויש מי שפירש שאם לא תבע בעונתה שוב אינו גובה דמחל, וליתא:

=====

14. תוספות מסכת בבא בתרא דף קמה עמוד ב ד"ה ואין השביעית

ואין השביעית משמטתה - דלא קרי ביה לא יגוש מכאן היה מביא ר"ת ראייה דקיימא לן כלישנא בתרא דפרק קמא דמכות (דף ג: ושם ד"ה א"ד) דאמר רב יהודה אמר שמואל המלוה את חבירו לעשר שנים אין שביעית משמטתו ואף על גב דאתי לידי לא יגוש השתא מיהא לא קרינן ביה לא יגוש דהכי נמי משמע הכא דכיון דלא קרינא ביה בשושבינות (ח) לא שייך ביה למימר דשביעית משמטתה ועל ידי כן מגיה ר' יעקב מה שיסד הפייט ר' אליהו הזקן זמן עשר כסף כי ילונו בחצי ימיו יעזבנו (ט) ולישנא קמא דפרק קמא דמכות (שם) אית ליה דהמלוה לחבירו לי' שנים שביעית משמטתו ואין ר"ת פוסק כן אלא כלישנא בתרא דאית ליה אין שביעית משמטתו (י) ומגיה זמן עשר כסף כי ילונו ולא במשפט בחצי ימיו יעזבנו ואין נראה לר"י ראייה מכאן דלא שייכא כלל שושבינות למלוה שהרי מכמה דברים הם חלוקים זה מזה כדמשמע הכא והכא הכי פירושו אין שביעית משמטתו דלא קרינא ביה לא יגוש ושמא לעולם לא יבא לידי לא יגוש שיכול לומר לו בבתולה אני עושה עמך או שמא לא יבא לידי לא יגוש אבל מלוה שלבסוף בא לידי לא יגוש שביעית משמטתה.

• דבר יעקב מסכת בבא בתרא דף קמה עמוד ב

ב [תד"ה ואין וכו' מכאן היה מביא ר"ת ראייה דקיי"ל כלישנא בתרא דפ"ק דמכות וכו' ועל ידי כן מגיה ר' יעקב מה שיסד הפייט ר' אליהו הזקן וכו' - ...
וכן פוסק הרמב"ם [שמיטה ט - ט] כמו לישנא בתרא שאין שביעית משמטת. הרי"ף השמיט
הדין הזה של מלוה לי' שנים, ומסתפק ה"י [סימן סז] מה דעתו.
הקו"ש מקשה דהוי מחלוקת אמוראים [במכות ג ב] אם משמט, וא"כ מה שייך שר"ת יכריע
בגלל הברייתא כאן, דאם איכא ראייה מהברייתא היתה הגמ' צריכה לשאול ממנה קושיה על מ"ד
שמשמט.

15. תוספות מסכת בבא בתרא דף קמה עמוד ב ד"ה ואין הבכור

ואין הבכור נוטל פי שנים דהוה ליה ראוי כו' - ואפילו למאן דאמר לעיל בפ' יש נוחלין (דף קכד:) מלוה לא הוי ראוי שושבינות מיהא הוי ראוי כי שמא לא יפרע לו לעולם.

16. רמב"ם יד החזקה הלכות זכיה ומתנה פרק ז

(ה) ראובן שנשא אשה ושלח לו שמעון שושבינות ואכל ושתה עמו ואחר כך נשא שמעון כנשואי ראובן עצמן ובא ראובן ואכל ושתה עמו או שקרא לו שמעון ולא רצה לבא או שהיה במדינה ושמע קול טבלא במקום שאין דרכן לקרות אחד אחד אלא כל השומע יבא ושמע ולא בא חייב להחזיר לו השושבינות כולה שהרי ידע ולא בא או קרא לו במקום שדרכן לקרות אחד אחד ולא בא:
(ו) לא היה ראובן במדינה מנכין לו דמי מה שאכל ושתה שמעון אצלו ומחזיר לו שאר השושבינות וכן אם היה במדינה ולא קראהו או לא הודיעו מנכין לו ויש לו עליו תרעומת מפני שלא הודיעו:
(ז) וכמה מנכין נהגו בנכוי אם דינר אחד שלח לו שמעון אינו מחזיר לו כלום שהרי זה דמי מה שאכל ואם יתר על הדינר עד סלע מנכה לו מחצה מסלע ולמעלה אומדין דעת המשלח. [השגת הראב"ד - ד' וכמה מנכין וכו' עד ומשלם לו השאר א"א לא ראיתי חשיבות עם צרות עין]:

17. שערים מצויינים בהלכה

זהו בעל שמועות, הכל צריכין למרי חטיא. פי' רשב"ם שידוע הלכות ומימרות האמוראים, וכשיגיע עת הוראה יגלה שמועותיו. עי' בתוס' במס' עירובין (מ. ד"ה אדעתא) דהלכתא כרב ששת נגד רב חסדא, דרב ששת היה בקי, ורב חסדא בעל פלפול, והבקי עדיף, דהכל צריכין למרי חטיא. ובתשו' מהר"י ווייל (סי' קסד) כתב, דודאי יש לפלפל בלומדות וחרירות, אבל לפסוק הלכה יש לילך לפי הראיות ופשטות הסוגיא. ובתשו' מהר"ק (סי' קסט) כתב, דבימים אלו עיקר הרבנות אינו תלוי במי שלמדו הפלפול והחילוקים הנוהגים בזה"ז, רק במי שלמדו פסק הלכה והעיון והעמידו על האמת והיחוש, והביא ראיה מכאן דקתני ברישא עתיר נכסין עתיר פומבי זה בעל אגדות, והדר קתני עתיר סלעין עתיר תקוע זה בעל פלפול, והיינו דבעל פלפול עדיף מבעל אגדות, והדר קתני עתיר משח עתיר כמס זה בעל שמועות, ומשמע דבעל שמועות עדיף מבעל פלפול לפי הסדר שהתחיל, וכן מסיים הכל צריכין למרי חטיא, וכדאמרי' במס' הוריות (יב.) גבי סיני עדיף. ומובא דבריו ברמ"א (יו"ד סי' רמב ס"ל). וכעין זה כתב בתשו' הריב"ש (סי' רכט) בזה"ל, אמנם תדע כי ראוי לזהר דע"י הפלפול יטה מדרך האמת.

18. מהר"ל חדושי אגדות על בבא בתרא דף קמה/ב

... ואמר הכל צריכים למרא חטי' ולא אמר הכל צריכים לבעל שמועות כי אפשר שיכול להבין ולהוציא בעל פלפול מעצמו מה שידוע בעל שמועות וא"כ אין בעל הפלפול צריך לבעל השמועות אבל גמרא דהיינו דברים שקבל בקבלה כי החכמים ששמעו מחכמים גדולים נקראו בעלי גמרא והכל צריכים אל זה כי הדברים שהם בקבלה אי אפשר לדעת ע"י פלפול וכן אמרינן בהוריות (י"ד א') רב יוסף סיני וכו'. וע"ז אמרו הכל צריכים למרא חטי' כי רב יוסף נקרא סיני שקבל משניות וברייתות הרבה וזה נקרא והכל צריכים אל זה:

19. מהר"ל חדושי אגדות על בבא בתרא דף קמה/ב

כל ימי עני רעים אלו בעלי תלמוד שאין לו מנוחה שצריך ליגע על התרוצים שקשים לו. וטוב לב משתה תמיד אלו בעלי משנה שאין לו דאגה כלל רק שונה הפרק כמו שהוא. ורבא סבירא ליה אפכא, כי בעל משנה כל ימיו רעים שאין נהנה כלל מן תלמודו והלמוד הוא עול על האדם ולפיכך עליו נאמר מסיע אבנים יעצב, כך למוד המשניות למוד שלהם טורח ועול על האדם כמו מי שמסיע האבן ממחצב ששם חוצבין האבנים, אבל בעלי תלמוד מפני שהם עוסקים בתלמוד שהוא חכמה אשר האדם נהנה ממנו ולפיכך נקרא טוב לב משתה תמיד וכן מה שנאמר ובוקע עצים יסכן בהם וגומר כלומר שהוא נהנה מן התלמוד:

20. תורת חיים על בבא בתרא דף קמה/ב

זה שדעתו קצרה. פי' שהוא מיצר ודואג תמיד על כל דבר ודבר ומי שדעתו רחבה הוא איפכא שאינו דואג ואינו חושש על שום צרה:

21. שערים מצויינים בהלכה

חושש על שום צרה. ונראה לי לפרש עפ"י מה דאיתא במס' ברכות (כט:): צרכי עמך ישראל מרובים ודעתם קצרה, ופרש"י שאינם יודעים לפרש צרכיהם, ולפ"ז מובן הא דאמרי' כאן כל ימי עני רעים זה שדעתו קצרה, שאינו יודע לבקש מה הוא צריך, כיון שכל ימיו רעים, והכל רע בשבילו, ואי אפשר לו לפרט כל בקשותיו. ועי' במס' חולין (קז:): דשמואל

22. פתח עינים על בבא בתרא דף קמה/ב

בוקע עצים יסכן במ אלו בעלי גמרא. אפשר במ"ש מהרח"ו ז"ל דהרב האר"י זצ"ל כשהיה למד גמרא היה טורח מאד ומקשה בכח ומתריץ וגלה סודו כי כל קושיא היא מהקליפה ולכך היה מקשה בכח לשבר הקליפה ולברר ניוצאי הקדושה עכ"ד ואפשר שלכן דימה בעל גמרא לבוקע עצים שצריך טורח לשבר הקליפה כמו פולח ובוקע עצים. ועי"ז יסכן במ יהנה שמעמיד ההלכה על מתכונתה. ואפשר ב"ם רמז לשם מ"ב כי כל מ"ב להעלות:

=====

A. פרי מגדים אורח חיים אשל אברהם סימן קלו

עוד שם [באליה רבה] תלמיד חכם בעל הוראה קודם לתלמיד חכם מפולפל ואין בעל הוראה. יראה, דהיינו סיני ועוקר הרים, סיני עדיף [הוריות יד, א].

B. משנה מסכת אבות פרק ב

(ח) ... חמשה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי, ואלו הן, רבי אליעזר בן הרקנוס, ורבי יהושע בן חנניה, ורבי יוסי הכהן, ורבי שמעון בן נתנאל, ורבי אלעזר בן ערך. הוא היה מונה שבחן. רבי אליעזר בן הרקנוס, בור סוד שאינו מאבד טפה. רבי יהושע בן חנניה, אשרי יולדתו. רבי יוסי הכהן, חסיד. רבי שמעון בן נתנאל, ירא חטא. ורבי אלעזר בן ערך, מעין המתגבר. הוא היה אומר, אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים, ואליעזר בן הרקנוס בכף שניה, מכריע את כלם. אבא שאול אומר משמו, אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ורבי אליעזר בן הרקנוס אף עמהם, ורבי אלעזר בן ערך בכף שניה, מכריע את כלם:

C. ספר באר שבע על הוריות דף יד/א

אמרו כל דאמר מילתא ולא מיפריך ליהוי רישא. לכאורה נראה דסבירא להו דעוקר הרים עדיף מסיני, דאם לא כן קשה למה לא אמרו כל מאן דאמר מילתא דלא ידע חבירו ליהוי רישא, ואם כן קשה למה פליגי הם על מה ששלחו מארץ ישראל סיני עדיף, הלא דינא בטעמא אמרו דהכל צריכין למרי חטיא. ועוד קשה למה מיייתי הגמרא האי עובדא דאביי ורבא ורבי זירא ורבה בר מתנה סתם אחר דמסיק דסיני עדיף כאלו אין מחלוקת ביניהם. לכן נראה לי דגם הם סבירא להו דסיני עדיף, והכי קאמר כל דאמר מילתא ולא מיפריך, כלומר שיהא משנתו ששנה סדורה לו כנתינתה מהר סיני בלי פירכא וסתירה ליהוי רישא, אבל לא תלו הדבר במי שיהא יותר חריף ומפולפל. ותדע דאם כן הוה ליה לומר כל שיקשה ויתריץ טפי על דברי חבירו ליהוי רישא, ולמה הצרכו לומר כל דאמר מילתא ולא מיפריך, אלא על כרחך כדפרישית:

D. ספר בנייהו בן יהוידע על הוריות דף יד/א

רבי זירא ורבה בר מתנה הי מנייהו עדיף. י"ל דודאי הסברה מכרחת דמתון ומסיק עדיף מחריף ומקשי, כי מה תועלת בקשיות אם לא יש תרוצים. ונ"ל בס"ד הענין כך שזה כלל גדול בתורה דכל שמעתתא שירבו בה בקושיות יותר תתברר יותר ויוצא ממנה כמה וכמה הלכות חדשות ע"י התירוצים שיתרצו בהם

הקושיות, ולכן אמר ר"א הרבה תורה למדתי מרבתי ויותר מחבירי ומתלמידי יותר מכולם, כי ברבוי החברים וכל שכן ברבוי התלמידים ירבו הקושיות, ועל ידי כן ירבו אופני הסברות אשר יתחדשו לתרץ בהם הקושיות, ומכל סברה יוולד הלכה חדשה ונפקותא לענין דינא בעלמא, ולכן אחר שנפטר ריש לקיש והביאו במקומו את ר' אלעזר בן פדת להיות משנה לרבי יוחנן בישיבה בבית המדרש כי הוה אמר ר' יוחנן שמעתתא הוה אמר ליה ר' אלעזר הא תנא דמסייע לך, ואמר לו ר' יוחנן סלקא דעתך שיתהיה ממלא מקומו של ריש לקיש שהיה מקשי לי כ"ד קושיות על השמעתתא והייתי מוכרח לתרץ לו הכל ועל ידי כך רווחא שמעתתא, אבל אתה אומר לי תנא דמסייע לך אטו לא ידענא דשפיר קאמינא, וכן הענין כאן דר' זירא חריף ומקשי כי מרוב חריפותו מוליד קושיות הרבה בשמעתתא, ורבה מרוב הרחבת שכלו מוליד סברות ולתרץ בהם הקושיות ההם, ונמצא ר' זירא צריך לרבה ורבה צריך לר' זירא, ברם תלמודא מבעינא להו מי הוא הצריך לחבירו יותר, שהבעיין יודע דתרווייהו צריכי זה לזה, אך בעי מי הצריך יותר, ומסיק בתיקו עד שיבא אליהו זכור לטוב ויאיר עינינו בתורת חיים:

E. המאירי על מסכת הוריות דף יד/א

מי שהוא מפולפל ביותר עד שמתוך פלפולו מקשה כל כך עד שאין כח בנשאלים לתרץ ויש מי שהוא מפולפל כראוי ושונה משנתו במתן ומעלה אותה על דעת פסק נסתפקו רבותינו איזה מהם קודם ומ"מ בזמנים אלו אחרון חביב כלל גדול בלמוד שידע התלמיד אחר ששנה מה שעלה בידו מכל מה ששנה ויסמוך על הכללים שיצאו לו משם בקבלת הרב הראוי לסמוך עליו וחפץ י"י בידו יצלח אמן: